

بررسی وضعیت سطح مشارکت مشاوره‌ای شهروندان در زمینه مقابله با آلودگی هوا در کلانشهر تهران (مطالعه موردی وکلای تهران)

هادی هویدی^۱، محمد جواد امیری^{۲*}، علی فقیه حبیبی^۳

۱- دانشجوی کارشناسی‌ارشد، گروه حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

*۲- نویسنده مسئول، استادیار گروه برنامه‌ریزی مدیریت و آموزش محیط زیست، دانشکده محیط زیست، دانشگاه تهران mjamiri@ut.ac.ir

۳- استادیار گروه حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

تاریخ دریافت: ۹۶ تاریخ پذیرش: ۹۶

چکیده

لازمه مدیریت کارآمد محیط‌زیستی، وجود قوانین و مقرراتی است که اولاً بتواند با سیستم‌های اقتصادی-اجتماعی منطبق باشد و ثانیاً منطبق بر واقعیات باشد و بتواند در جامعه به کار گرفته شود، یعنی به منظور تحقق بخشی به برنامه محیط‌زیست سالم و پایدار، ابزارهای حقوقی لازم را فراهم نماید. یکی از این ابزارهای حقوقی مهم برجسته نمودن قوانین و مقررات مربوط به حقوق شهروندی است زیرا توسعه قوانین مربوط به مشارکت شهروندی در برنامه‌های مقابله با آلودگی هوا، در مسئولین مربوطه، ایجاد التزام و احترام به مشارکت شهروندان مقابله با آلودگی هوا می‌نماید. بر این اساس این تحقیق با هدف بررسی وضعیت مشارکت در سطح مشاوره‌ای شهروندان در زمینه مقابله با آلودگی هوا در کلانشهر تهران، طراحی گردیده است. روش تحقیق در این مطالعه از نوع پیمایشی است- که جامعه آماری آن حقوقدانان شهر تهران می‌باشند. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۷۸ نفر تعیین شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق‌ساخته است و نرم‌افزار تجزیه و تحلیل داده‌ها SPSS نسخه ۲۲ می‌باشد. نتایج این مطالعه نشان داد با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت این پژوهش سطح مشارکت مشاوره‌ای در زمینه مقابله با آلودگی هوا را خوب ارزیابی می‌کند. بر این اساس به منظور ارتقای پویای سطح مشارکت مشاوره‌ای قوانین و مقررات مبارزه با آلودگی هوا پیشنهاد می‌گردد توسعه امکان برای ابزار رای و عقیده توسط مردم و فراهم نمودن فرصت برای رشد و پذیرش مسئولیت و مشارکت بیشتر مردم و ارائه مشاوره مردمی در امور محیط‌زیستی، ایجاد گردد.

کلمات کلیدی: "مشارکت"، "مشاوره"، "آلودگی‌هوا"، "وکلا"، "تهران"

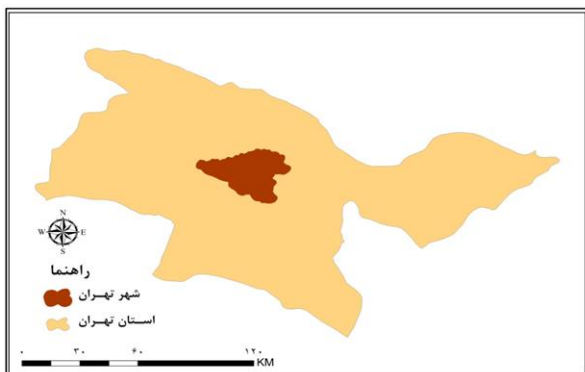
۱- مقدمه

آلمان است. بزرگترین فرزند خانواده ای دارای هفت فرزند و ثروتمند و به لحاظ سیاسی مشهور در حزب لیبرال ناسیونال آلمان بود. از نظر مارکس وبر، شهروند بودن به معنای توانایی مشارکت مردم در تصمیم‌گیری، تنظیم سیاست‌ها و نیز شرکت داشتن در انتخاب رهبران بود و امتیازات ویژه‌ی آن‌ها شامل حق شهروندی به انضمام انحصارات بازار، حقوق تجارت آزاد، جواز مبادله و حق کاهش داد و ستد رقابت‌آمیز، مشارکت در امور قضایی و موقعیت‌های ویژه برای

امروزه تمرکززدایی مدیریتی، واگذاری مسئولیت‌های برنامه‌ریزی از سطوح دولتی به نهادهای محلی و بالاخره مشارکت دادن مردم در فرآیندهای توسعه شهری از طریق تدوین قوانین و فرآیندهای رسمی برای اخذ نظرات مردم در امر برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در کشورهای توسعه یافته و یا در حال توسعه به طور جدی مطرح است. مارکس وبر، زاده ۲۱ آوریل ۱۸۶۴ میلادی در آفورت ایالت تورینگ

روش تحقیق مورد استفاده در این مطالعه از لحاظ میزان و درجه کنترل، میدانی چرا که کلیه متغیرهای مورد نظر را در وضعیت طبیعی، مورد بررسی قرار داده است. از لحاظ نحوه جمع آوری اطلاعات نیز از نوع تحقیقات توصیفی و غیر تجربی (غیرآزمایشی) می باشد، از لحاظ افق زمانی از نوع پژوهش های تک مقطعی می باشد و از لحاظ هدف کاربردی است زیرا در پی توسعه دانش کاربردی در زمینه شناسایی چالش های قوانین حقوقی مربوط به مشارکت شهروندی در زمینه مقابله با آلودگی هوا در کلانشهر تهران می باشد. به طور کلی روش تحقیق در این پژوهش پیمایش از نوع مقایسه ای می باشد. روش پیمایش از روشهای کمی در تحقیقات علوم انسانی و اجتماعی است.

استان تهران با وسعتی حدود ۱۹ هزار کیلومتر مربع بین ۳۴ درجه و ۵۳ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۲۱ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۹ دقیقه تا ۵۳ درجه و ۹ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این استان از شمال به استان مازندران، از جنوب شرقی به استان قم، از جنوب غربی به استان مرکزی، از غرب به استان قزوین و از شرق به استان

سمنان محدود است.

شکل شماره ۱- موقعیت شهر تهران

۲- روش تحقیق:

جامعه آماری این پژوهش وکلای شهر تهران در حدود ۲۵ هزار نفر می باشد. روش نمونه گیری در این مطالعه تصادفی ساده است و حجم نمونه آماری این تحقیق با استفاده از فرمول کوکران در حدود ۳۷۸ نفر محاسبه گردید. مقاله حاضر به پنج بخش مجزا تفکیک می شود. بخش اول را به سطح مشارکت مشاوره ای-بخش دوم را به سطح مشارکت هماهنگ سازی-بخش سوم را به سطح مشارکت تکمیلی- بخش چهارم را به سطح مشارکت عملگرایی و بخش

مقاصدی چون اهداف نظامی بود. در نیمه نخست دهه ۱۹۹۰ میلادی به جمعیت شهری کشورهای در حال توسعه با نرخ رشد حدود ۳/۷ درصد، سالانه ۵۷ میلیون نفر افزوده شده است که این تعداد ۷ برابر افزایش یافته با نرخ رشد ۰/۹ درصد و افزایش ۸ میلیون نفر بوده است. در اواخر این دهه این کشورها، ۷ تا از شهر بزرگ جهان را در بر می گرفتند. علاوه بر این، بر اساس پیش بینی صورت گرفته تا سال ۲۰۲۵ میلادی، ۶۱ درصد از جمعیت جهان در حال توسعه شهرنشین خواهد بود (Andrusevych, 2008). افزایش جمعیت شهرها در کشورهای جهان سوم و به تبع آن ایجاد کارخانجات و وجود ساخت و سازهای بی رویه این شهرها را با معضلات عدیده از جمله آلودگی هوا رو به رو ساخته است. آلودگی هوا به عنوان یکی از مهمترین عوامل اثرگذار بر محیط زیست شهری مناسب به ویژه در شهرهای بزرگ سبب بروز ناهنجاریها، مشکلات و خسارات بسیاری برای ساکنین شهرها شده است، به طوریکه برآوردهای کارشناسان محیط زیست نشان می دهد ۵/۷ درصد از مرگ و میرها در تهران به واسطه آلودگی هوا اتفاق می افتد و با توجه به این که هزینه حفظ حیات بر اساس استانداردهای جهانی ۳۲ هزار دلار تعیین شده، لذا در مجموع هزینه های مرگ و میر ناشی از آلودگی های هوای تهران در سال ۸۴، معادل ۱۷۶ میلیارد دلار برآورد شده است (قراگزلو و همکاران، ۱۳۹۰). برای بهبود این وضعیت و ایجاد محیط زیست مطلوب به گونه ای که انسان شهرنشین را به کمال برساند، توجه مستقیم به مدیریت محیط زیست در مناطق شهری امری حتمی است. در این رابطه به منظور ایجاد تغییرات مثبت و تحقق مدیریت محیط زیست کارآمد در مناطق شهری، شناخت ابزارهایی که راه رسیدن به این اهداف را میسر می سازد لازم است. همانطور که مطرح گردید از جمله این ابزارها که می تواند نقش مهمی ایفا نماید، قوانین و مقررات محیط زیستی می باشند. مسلم است لازمه مدیریت کارآمد محیط زیستی، وجود قوانین و مقرراتی است که اولاً بتواند با سیستم های اقتصادی-اجتماعی منطبق باشد و ثانیاً منطبق بر واقعیات باشد و بتواند در جامعه به کار گرفته شود، یعنی به منظور تحقق بخشی به برنامه محیط زیست سالم و پایدار، ابزارهای حقوقی لازم را فراهم نماید (کاظمیان، ۱۳۸۱). یکی از این ابزارهای حقوقی مهم برجسته نمودن قوانین و مقررات مربوط به حقوق شهروندی است زیرا توسعه قوانین مربوط به مشارکت شهروندی در برنامه های مقابله با آلودگی هوا، در مسئولین مربوطه ایجاد التزام و احترام به مشارکت شهروندان مقابله با آلودگی هوا می نماید (فنی و مولودی، ۱۳۸۸).

۱۰۰	۳۷۸	کل	
۵۲/۹	۱۶	بین ۳۰-۲۵ سال	سن پاسخگویان
۴۲/۲	۱۳۸	بین ۴۵-۳۰ سال	
۴/۹	۱۷۳	بالای ۴۵ سال	
۱۰۰	۳۷۸	کل	

منبع: یافته‌های تحقیق

بخش اول: بررسی گویه‌های مربوط به سطح مشارکت مشاوره‌ای قوانین حقوقی در زمینه مقابله با آلودگی هوا

یافته‌های مربوط به جدول ۲ نشان می‌دهد سطح مشارکت مشاوره‌ای در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا از نظر گویه توجه به همکاری و مشارکت سازمان‌های دولتی و غیردولتی مربوط به مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: 0.66 ± 0.09)، توجه قوانین و مقررات به بودجه‌بندی در زمینه برگزاری سمینارها، کارگاه‌های آموزشی و ... در زمینه مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: 0.30 ± 0.01)، میزان تأکید قوانین و مقررات بر استمرار همکاری بین سازمان‌های دولتی و غیردولتی در زمینه مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: 0.52 ± 0.09)، قرار دادن ماده و تبصره‌های قانونی در زمینه تسهیم هزینه‌های مربوط به همکاری در این زمینه (با میانگین: 0.56 ± 0.09) در حد متوسط تا زیاد به ترتیب اولویت اول، دوم، سوم و چهارم را دارا می‌باشند.

جدول ۲- بررسی وضعیت کلی گویه‌های مربوط به سطح مشارکت

مشاوره‌ای در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۶۶	۴/۱۰	توجه به همکاری و مشارکت سازمان‌های دولتی و غیردولتی مربوط به مقابله با آلودگی هوا
۲	۰/۳۷	۴/۰۱	توجه قوانین و مقررات

پنجم را به سطح مشارکت نهایی پرداخته می‌شود و در نهایتا در بخش آخر به دستاوردهای حاصل از تحقیق پرداخته خواهد شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد که روایی صوری آن زیر نظر اساتید راهنما، مشاور و متخصصان حقوق محیط‌زیست تأیید گردید. همچنین پایایی پرسشنامه به واسطه اجرای آزمون پایلوت از طریق تکمیل پرسشنامه بین ۳۰ نفر از افراد غیر از جامعه آماری صورت گرفت نتایج آزمون آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرها بالای ۰/۷ نشان داده است.

۳- نتایج

• بررسی خصوصیات فردی پاسخگویان

نتایج مربوط به جدول ۱ نشان می‌دهد که بیشتر وکلای پاسخگو در همه موارد حقوقی (31.8) صاحب‌نظر می‌باشند. همچنین بیشترین افراد پاسخگو مرد (31.5)، دارای مدرک لیسانس (70.6) و سنشان بالای ۴۵ سال (4.9) می‌باشند.

جدول ۱- بررسی خصوصیات فردی جمعیت مورد مطالعه

متغیر	فراوانی	درصد معتبر
تخصص	مسائل خانواده	۲۳/۹
	املاک و زمین	۳۱/۸
	انحصار ورثه	۲۹/۱
	همه موارد	۱۵/۳
جنسیت	کل	۳۷۸
	زن	۱۵۴
	مرد	۲۲۴
مدرک تحصیلی	کل	۳۷۸
	لیسانس	۲۶۷
	فوق لیسانس	۶۰
	دکتری	۵۱

			آلودگی هوا در مواقع بروز حوادث غیرمترقبه
۲	۰/۳۰	۴/۰۱	میزان تأکید قوانین و مقررات بر مقابله با آلودگی هوا در مواقع بروز بلایای طبیعی
۳	۰/۵۲	۳/۹۶	وجود قوانینی مربوط به اصول تشکیل کمیته‌های یاری‌رسان به مردم در زمان بروز آلودگی
۴	۰/۵۶	۳/۹۴	وجود قوانینی مبنی بر هماهنگی بیمارستان با سازمان‌های اعلام‌کننده آلودگی هوا

منبع: یافته‌های تحقیق، دامنه متغیرها بین ۱-۵

بخش سوم: بررسی سطح مشارکت تکمیلی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

یافته‌های مربوط به جدول ۴ نشان می‌دهد سطح مشارکت تکمیلی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا از نظر گویه وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر هدایت اهداف متفاوت گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $0/66 \pm 4/03$)، وجود قوانین و مقرراتی حمایتی از گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $0/59 \pm 3/96$) و وجود قوانین و مقرراتی مربوط به توسعه توان و ظرفیت‌های گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $0/53 \pm 3/91$) در حد متوسط تا زیاد به ترتیب اولویت اول، دوم و سوم را دارا می‌باشند.

جدول ۴- بررسی وضعیت کلی مربوط به سطح مشارکت تکمیلی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

			به بودجه‌بندی در زمینه برگزاری سمینارها، کارگاه‌های آموزشی و ... در زمینه مقابله با آلودگی هوا
۳	۰/۶۸	۳/۸۹	میزان تأکید قوانین و مقررات بر استمرار همکاری بین سازمان‌های دولتی و غیردولتی در زمینه مقابله با آلودگی هوا
۴	۰/۷۲	۳/۸۳	قرار دادن ماده و تبصره‌های قانونی در زمینه تسهیم هزینه‌های مربوط به همکاری در این زمینه

منبع: یافته‌های تحقیق

بخش دوم: بررسی سطح مشارکت هماهنگ‌سازی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

یافته‌های مربوط به جدول ۳ نشان می‌دهد سطح مشارکت هماهنگ‌سازی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا از نظر گویه میزان تأکید قوانین و مقررات بر مقابله با آلودگی هوا در مواقع بروز حوادث غیرمترقبه (با میانگین: $0/66 \pm 4/09$)، میزان تأکید قوانین و مقررات بر مقابله با آلودگی هوا در مواقع بلایای طبیعی (با میانگین: $0/37 \pm 4/01$)، (یا میانگین: $0/52 \pm 3/96$) و وجود قوانینی مربوط به اصول تشکیل کمیته‌های یاری‌رسان به مردم در زمان بروز آلودگی (با میانگین: $0/56 \pm 3/94$) در حد متوسط تا زیاد به ترتیب اولویت اول، دوم، سوم و چهارم را دارا می‌باشند.

جدول ۳- بررسی وضعیت کلی گویه‌های مربوط به سطح مشارکت هماهنگ‌سازی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۶۶	۴/۰۹	میزان تأکید قوانین و مقررات بر مقابله با

جدول ۵- بررسی وضعیت کلی مربوط به سطح مشارکت عملگرایی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۹۲	۳/۹۰	وجود قوانین و مقرراتی در زمان تنظیم برنامه‌های بلندمدت مقابله با آلودگی هوا از سوی گروه‌های مشارکت و مردم
۲	۰/۷۲	۳/۷۵	وجود قوانین و مقرراتی تشویقی مربوط به اجرای برنامه‌های بلندمدت مقابله با آلودگی هوا از سوی گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا
۳	۰/۸۹	۳/۲۱	وجود قوانین و مقرراتی مانیتورینگ (کنترلی) مربوط به برنامه‌های اجرا شده در زمینه مقابله با آلودگی هوا

منبع: یافته‌های تحقیق، دامنه متغیرها بین ۱-۵

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۶۶	۴/۰۳	وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر هدایت متفاوت گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا
۲	۰/۵۹	۳/۹۶	وجود قوانین و مقرراتی حمایتی از گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا
۳	۰/۵۳	۳/۹۱	وجود قوانین و مقرراتی مربوط به توسعه توان و ظرفیت‌های گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا

منبع: یافته‌های تحقیق، دامنه متغیرها بین ۱-۵

بخش چهارم: بررسی سطح مشارکت عملگرایی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

یافته‌های مربوط به جدول ۵ نشان می‌دهد سطح مشارکت عملگرایی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا از نظر گویه وجود قوانین و مقرراتی در زمان تنظیم برنامه‌های بلندمدت مقابله با آلودگی هوا از سوی گروه‌های مشارکت و مردم (با میانگین: $0/92 \pm 3/90$)، وجود قوانین و مقرراتی تشویقی مربوط به اجرای برنامه‌های بلندمدت مقابله با آلودگی هوا از سوی گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $0/72 \pm 3/75$) و وجود قوانین و مقرراتی مانیتورینگ (کنترلی) مربوط به برنامه‌های اجرا شده در زمینه مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $0/89 \pm 3/21$) در حد متوسط به ترتیب اولویت اول، دوم و سوم را دارا می‌باشند.

بخش پنجم: بررسی سطح مشارکت نهایی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

یافته‌های مربوط به جدول ۶ نشان می‌دهد سطح مشارکت نهایی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا از نظر گویه وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر نهادینه شدن روابط و همکاری سیاسی در بین گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $0/92 \pm 4/23$)، وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر نهادینه شدن روابط همکاری و اجتماعی در بین گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $1/02 \pm 4/05$)، وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر نهادینه شدن روابط و همکاری اقتصادی در بین گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $1/89 \pm 3/95$) و وجود قوانین و

		غیردولتی با سازمان‌های دولتی در فرآیندهای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی‌ها و اجرای برنامه‌های مقابله با آلودگی هوا
--	--	--

منبع: یافته‌های تحقیق، دامنه متغیرها بین ۱-۵

مقرراتی مبنی بر حقوق برابر سازمان‌های غیردولتی با سازمان‌های دولتی در فرآیندهای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی‌ها و اجرای برنامه‌های مقابله با آلودگی هوا (با میانگین: $1/13 \pm 3/67$) در حد متوسط تا زیاد می‌باشند.

جدول ۶ - بررسی وضعیت کلی مربوط به سطح مشارکت نهایی در قوانین و مقررات مربوط به مقابله با آلودگی هوا

• بررسی سطح مشارکت از نوع مشاوره‌ای شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا

جدول ۲ نشان می‌دهد سطح مشارکت مشاوره‌ای در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا در سطح یک درصد خطا بالاتر از حد متوسط است. به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان این پژوهش سطح مشارکت مشاوره‌ای را خوب ارزیابی می‌کند.

جدول ۷- مقایسه سطح مشارکت از نوع مشاوره‌ای شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا با حد متوسط

نوع مشارکت	میانگین	مقدار t تک متغیره	سطح معناداری (Sig)
سطح مشارکت مشاوره‌ای	۳/۹۵	۰/۸۶	۰/۰۰۰۰۱**

منبع: یافته‌های تحقیق، **: معنی‌داری در سطح یک درصد خطا

بررسی سوال پژوهش ۳: سطح مشارکت از نوع هماهنگ‌سازی شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا تا چه حد است؟

جدول ۸ نشان می‌دهد سطح مشارکت هماهنگ‌سازی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا در سطح یک درصد خطا بالاتر از حد متوسط است. به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان این پژوهش سطح مشارکت هماهنگ‌سازی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا را خوب ارزیابی می‌کند.

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۰/۹۲	۴/۲۳	وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر نهادینه شدن روابط و همکاری سیاسی در بین گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا
۲	۱/۰۲	۴/۰۵	وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر نهادینه شدن روابط و همکاری اجتماعی در بین گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا
۳	۱/۸۹	۳/۹۵	وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر نهادینه شدن روابط و همکاری اقتصادی در بین گروه‌های مشارکت در مقابله با آلودگی هوا
۴	۱/۱۳	۳/۶۷	وجود قوانین و مقرراتی مبنی بر حقوق برابر سازمان‌های

جدول ۸- مقایسه سطح مشارکت از نوع هماهنگ‌سازی شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا با حد متوسط

نوع مشارکت	میانگین	مقدار t تک متغیره	سطح معناداری (Sig)
سطح مشارکت هماهنگ‌سازی	۴	۳/۷۲	۰/۰۰۰۰۱***

منبع: یافته‌های تحقیق، **: معنی‌داری در سطح یک درصد خطا

جدول ۱۰. نشان می‌دهد سطح مشارکت عملگرایی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا در سطح یک درصد خطا بالاتر از حد متوسط است. به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان این پژوهش سطح مشارکت عملگرایی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا را خوب ارزیابی می‌کند.

جدول ۱۰- مقایسه سطح مشارکت از نوع عملگرایی شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا با حد متوسط

نوع مشارکت	میانگین	مقدار t تک متغیره	سطح معناداری (Sig)
سطح مشارکت عملگرایی	۳/۶۲	۰/۷۲	۰/۰۰۰۰۱***

منبع: یافته‌های تحقیق، **: معنی‌داری در سطح یک درصد خطا

بررسی سوال پژوهش ۴: سطح مشارکت از نوع تکمیلی شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا تا چه حد است؟

جدول ۹ نشان می‌دهد سطح مشارکت تکمیلی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا در سطح یک درصد خطا بالاتر از حد متوسط است. به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان این پژوهش سطح مشارکت تکمیلی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا را خوب ارزیابی می‌کند.

جدول ۹- مقایسه سطح مشارکت از نوع تکمیلی شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا با حد متوسط

نوع مشارکت	میانگین	مقدار t تک متغیره	سطح معناداری (Sig)
سطح مشارکت تکمیلی	۳/۹۶	۱/۲۲	۰/۰۰۰۰۱***

منبع: یافته‌های تحقیق، **: معنی‌داری در سطح یک درصد خطا

بررسی سوال پژوهش ۶: سطح مشارکت از نوع نهایی شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا تا چه حد است؟

جدول ۱۱-۴ نشان می‌دهد سطح مشارکت نهایی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا در سطح یک درصد خطا بالاتر از حد متوسط است. به عبارتی با ۹۹ درصد اطمینان این پژوهش سطح مشارکت نهایی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا را خوب ارزیابی می‌کند.

جدول ۱۱- مقایسه سطح مشارکت از نوع نهایی شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا با حد متوسط

نوع مشارکت	میانگین	مقدار t تک متغیره	سطح معناداری (Sig)
سطح مشارکت نهایی	۳/۹۸	۰/۹۷	۰/۰۰۰۰۱***

منبع: یافته‌های تحقیق، **: معنی‌داری در سطح یک درصد خطا

بررسی سوال پژوهش ۵: سطح مشارکت از نوع عملگرایی شهروندی در قوانین و مقررات مقابله با آلودگی هوا تا چه حد است؟

۴- بحث و نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از آنجایی که در مطالعات بطور مکرر یادآوری شده است که مشارکت شهروندی مهم‌ترین عامل پیشبرد طرح‌های محیط‌زیستی می‌باشد. بنابراین در این تحقیق به بررسی سطح قوانین حقوقی مربوط به مشارکت شهروندی در برنامه‌های مربوط به جلوگیری از آلودگی هوا پرداخته شد. در این فصل به ارائه برخی از مهم‌ترین نتایج پرداخته می‌شود بررسی نتایج این مقاله نشان می‌دهد سطح مشارکت مشاوره‌ای در قوانین و مقررات مربوط به آلودگی هوا با ۹۹ درصد اطمینان وضعیت مناسبی را دارا می‌باشد. به عبارت دیگر در قوانین و مقررات مربوط به مبارزه با آلودگی هوا توجه به همکاری و مشارکت سازمان‌های دولتی و غیردولتی و توجه به بودجه‌بندی در زمینه برگزاری سمینارها، کارگاه‌های آموزشی و ... در سطح مشارکت مشاوره‌ای، به خوبی مورد توجه قرار گرفته است. بر این اساس به منظور ارتقای پویای سطح مشارکت مشاوره‌ای قوانین و مقررات مبارزه با آلودگی هوا پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- ✓ مشارکت از طریق جامعه مدنی و توسعه بیش از پیش NGO ها
- ✓ حضور نیروهای متخصص جوان در کنار نیروهای با تجربه برای برنامه ریزی های منسجم شهری
- ✓ امکان نقد بر عملکرد مسئولان شهری و حمایت از اصحاب قلم و اندیشه
- ✓ تمرکز بر آموزش گروهی به جای آموزش انفرادی در راستای ارتقاء فرهنگ شهروندی
- ✓ تأمین اتاق فکر به جهت بهره گیری از مشاوره های فکری شهروندان و تشکیل کار گروه های مرتبط با امور شهری
- ✓ ایجاد انگیزه و تقویت روحیه مشارکت و مسئولیت‌پذیری در حل معضلات و حفاظت از محیط‌زیست در کلیه اقشار مختلف جامعه
- ✓ گسترش و ارتقا بینش و فرهنگ مشارکت و ارتقا روحیه جمعی در جهت نهادینه کردن امر مشارکت
- ✓ ایجاد امکان برای ابراز رای و عقیده توسط مردم و فراهم نمودن فرصت برای رشد و پذیرش مسئولیت و مشارکت بیشتر مردم در امور محیط‌زیست

۵- منابع

۱. بیگی، س. ج. ۱۳۹۵. تأثیر آموزش‌های محیط‌زیستی و جذب مشارکت‌های مردمی در حفاظت از محیط‌زیست. کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم مهندسی.
۲. صداقت‌نوری، ح. ۱۳۹۳. سیاست‌پژوهی پارادایم‌های مشارکتی شهروندان در مدیریت محیط‌زیست شهری. مجله مدیریت شهری.
۳. فنی، ز. و ج. مولودی. ۱۳۸۸. ارزیابی محیط‌زیست شهری در قالب قوانین و ضوابط ((با تأکید بر آلودگی هوا)). نشریه مدیریت شهری، دوره ۷، شماره ۲۴.
۴. قراگزلو، ع. ر.، ع. الف. آل‌شیخ و م. سجادیان. ۱۳۹۰. بررسی آلودگی‌های منج از ترافیک شهر تهران با بهره‌گیری از مدل *LUR* در تلفیق با *GIS* و ضرایب انتشار. فصل‌نامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، سال چهارم، شماره ۱۱.
۵. کاظمیان، غ. ر. ۱۳۸۱. شناخت و ارزیابی مقدماتی اسکان غیر رسمی در قوانین شهری ایران. فصلنامه هفت شهر (اسکان غیر رسمی)، سال سوم، شماره هشتم، ص ۲.
۶. هزارجریبی، ج. و الف. امانیان. ۱۳۹۰. آگاهی زنان از حقوق شهروندی و عوامل موثر بر آن. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال نهم.
7. Andrusevych, A. 2008. The Right to Public Participation in Environmental Decision-Making in Ukraine: Challenges of Compliance. *Hum. Rts. & Int'l Legal Discourse*, 2, 211.
8. Carlsson, L., & Berkes, F. 2005. Co-management: concepts and methodological implications. *Journal of environmental management*, 75(1), 65-76.
9. Friedmann, J. 2002. *The prospect of cities*. U of Minnesota Press.
10. morp
11. Richards, M., Wells, A., Del Gatto, F., Contreras-Hermosilla, A., & Pommier, D. 2003. Impacts of illegality and barriers to legality: a diagnostic analysis of illegal logging in Honduras and Nicaragua. *International Forestry Review*, 5(3), 282-292.